

Hiteles kép

Múltbeli titkok a Vatikáni Titkos Levéltárból

Sergio Pagano, a Vatikáni Titkos Levéltár püspök prefektusa mutatta be január 14-én Budapesten a Magyar Tudományos Akadémia és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Lendület Egyháztörténeti Kutatócsoportja által kiadott *Collectanea Vaticana Hungariae* című sorozat két legújabb kötetét. Az eseményen nemcsak a vatikáni magyar kutatásokat összegző kiadványokról esett szó, hanem általában a levéltárban zajló tudományos munkáról is, és megtudtuk, valójában mitől titkos a Vatikáni Titkos Levéltár.

„Harmincöt éve dolgozom a levéltárban, és az a tapasztalatom, hogy az elmúlt húsz évben kissé visszaesett a publikációk színvonala – mondta el a püspök. – Ritkák a filológiaiag annyira értékes munkák, mint ez a mostani. Tuszor Péter és munkatársai a XX. század eleji tudósok színvonalán kutatnak.” Az eddig tizenhat kötetes *Collectanea Vaticana Hun-*

gariae két legújabb kötetének szerzői, Lukács József, Tuszor Péter és Fedele Tamás a Camera Apostolica, a Szentszék gazdasági ügyeivel foglalkozó hivatalának a Magyar Királyságra vonatkozó dokumentumait veszik számba, 1297-től egészen 1536-ig. E dokumentumokból képet kaphatunk a korabeli magyar püspökségek és egyházi intézmények gazdagságáról vagy épp szegénységéről, megismerhetjük azokat az

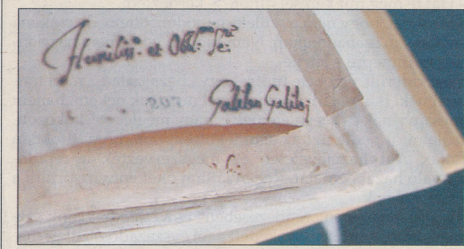
Fotó: Kissimon

„Számomra öröm, ha az irataink olyan köntösben láthatnak napvilágot, mint most” – mondta Sergio Pagano püspök a magyar kötetekről

varrt tartottak fenn, és ez akkoriban még presztízst jelentett. Persze a befizetések nemcsak egyes személyeket gazdagítottak, hanem mecénások pártfogoltjainak támogatását is szolgálták. „A középkori Magyarország hiteles képe rajzolódik ki a kötetekből” – hangsúlyozta a püspök, aki a kiadványok korrekt latinságát, a jegyzetek pontosságát és a rövidítések feloldásának módját is méltatta. „Sok év munkája van ezek-

re, és számomra öröm, ha az irataink olyan köntösben láthatnak napvilágot, mint most” – mondta Sergio Pagano püspök a magyar kötetekről

Sergio Pagano püspök, a Vatikáni Titkos Levéltár prefektusa a XVI. században Milánóban megalakult barnabita szerzetesrend tagja. 1966-ban lépett be a rendbe, és 1978 óta dolgozik a levéltárban. II. János Pál pápa akaratából 1984-ben kezdte el kutatni a Galilei-per dokumentumait. Egy írárról, amelyben Bellarmino bíboros előírta Galileinek, hogy a kopernikuszi tanokat csupán tudományos hipotézisnek tekintheti, bebizonyította, hogy 1616-ban, és nem 1633-ban ke-

letkezett. Pagano szerint tudományos szempontból Galileinek volt igaza, nem pedig a jezsuita szerzetesnek. „Miért adta tovább a tanokat, amikor a bíboros megtiltotta?” – tették fel a kérdést az 1633-as per során Galileinek, aki így válaszolt: „Mert a bíboros a fülemből sügött néhány szót, amelyeket csak ösztönzésnek mondok el.” Ezt a titkot azonban magával vitte a sírba. Pagano szerint a bíboros azt súghatta Galileinek: „Nyugalom, lehet, hogy az idő téged igazol majd.” A prefektus szerint az eset tanulságos az egyház és a tudomány számára is.

A levéltár anyagának nagyobbik része máig feltáratlan, a dokumentumok csupán 1939-ig kutathatók

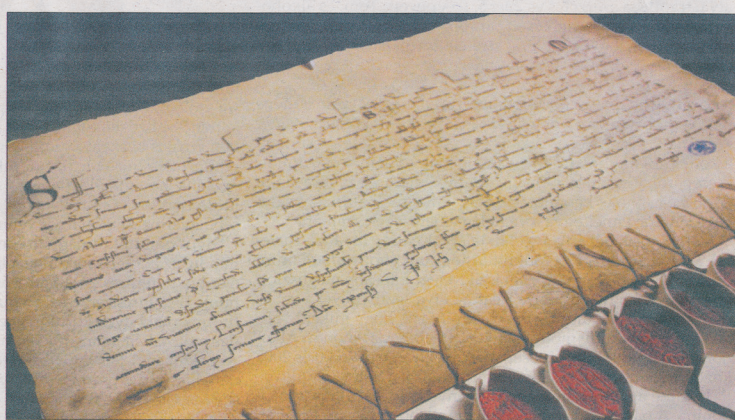
ben a kiadványokban – mondta –, és számomra öröm, ha az irataink olyan köntösben láthatnak napvilágot, mint például most.”

eltűnt iratok veszteségének feldolgozását követően XIII. Leó pápa 1881-ben megnyitotta a levéltárat a tudósok számára. Ettől az időtől kezdve

feltáratlan. A dokumentumok csupán 1939-ig kutathatók. Nem publikusak még a jelenlegi pápa államtitkárságának dokumentumai, ahogyan az a

Archivio Segreto Vaticano – kissé rejtélyes ez az elnevezés. „Am el kell oszlatnom egy mítoszt – közölte a prefektus –, a segredo ugyanis csupán a levéltár magánjellegére utal.” A szó eredeti latin jelentése szerint értelmezendő, s helyes fordítása ennek megfelelően a *privát*, *magán* szó lenne. „A pápa magánlevéltáráról van tehát szó, ezért titkos. Ha a Vatikánvárosi Állam levéltára volna, akkor egészen más jellege és helyzete lenne, mint így, titkos, avagy magánlevéltárként” – magyarázta Pagano. A levéltár rendkívüli dokumentumok gyűjteménye, történelmi szerepét illetően a maga nemében egyedülálló. Alapítása a Borghese családból származó V. Pál nevéhez fűződik, és eredeti magvát VII. Gergely pápaságából (1073–1085) származó kéziratok alkotják, amelyek túléltek a pápák avigloni fogóságának időszakát. A levéltár 1611 körül jött létre. Anyagát évszázadokon keresztül iktatták, pápák által írt és kapott levelek, az Apostoli Kamara, a pápai képviselők diplomáciai dokumentumai, valamint a zsinatokkal és a szinódusokkal kapcsolatos iratok alkotják. Alapításának célja a pápa és a Kúria szolgálata volt. Napóleon 1810-ben áthelyeztette a gyűjteményt Párizsba, ám a bécsi kongresszus után visszavitték Rómába. A költöztetés során

számos intézetet hoztak létre Rómában a levéltár dokumentumainak kutatására.

A levéltár anyagának nagyobbik része azonban máig

nagy mennyiségű anyag sem, amely a II. világháború idején érkezett az egyes nunciaturákról. „Kissé el vagyunk maradva más levéltárakhoz képest,

amelyek már 1968-ig nyitottak meg fondokat, azaz levéltári egységeket – fejtette ki a prefektus. – Az elmaradás oka hogy kevesen vagyunk. Tíz munkatársam tíz éve dolgozik azon, hogy újabb fondok is megnyithatók legyenek. Legközelebb XII. Piusz pápa dokumentumainak megnyitását tervezzük, s ezzel 1958-ig jutnánk el.” XVI. Benedek pápa is jelezte, hogy nyilvánossá kellene tenni ennek az időszaknak az iratanyagát, és Ferenc pápával is történtek már egyeztetések ezzel kapcsolatban. Ő dönt majd az újabb fondok megnyitásáról, de ezt a levéltári munkától teszi függővé. „Mégért, hogy Magyarország számára is fontos ez az időszak, s valóban, sok mindent megtudhatnánk a múltból” – tette hozzá Pagano. Arra a kérdésre, hogy a magyar történelmet érintő források kiadása milyen helyet foglal el más országok hasonló kutatásainak sorában, a püspök így felelt: „A levéltár igen gazdag magyarországi dokumentumokban, s az ezek alapján kiadott munkák a belga és a német sorozatokkal együtt a legmagasabb polcon szerepelnek.”

A Magyar Tudományos Akadémia és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Lendület Egyháztörténeti Kutatócsoportja 2012-ben alakult meg az egyetem 1999-ben, Erdő Péter által alapított egyháztörténeti kutatócsoportján belül. Kiemelt feladata a forráskiadás és -feldolgozás, s kutatásai színterét elsősorban a vatikáni gyűjtemények szolgálnak. Ezt egészítik ki a bécsi és a hazai levél- és kéziratárak anyagai. Célja, hogy szakmai háttere legyen az úgynevezett római magyar történeti intézet létrehozásának. A *Collectanea Vaticana Hungariae* a vatikáni magyar történeti kutatások témakörébe vágó monográfiákat, tanulmányokat, forrásokat, repertóriumokat és bibliográfiákat közöl.

A könyvbemutatón a prefektus Pásztor Lajosról, az első és mindmáig egyetlen magyar vatikáni levéltárosról is megemlékezett, aki 1949 és 1983 között volt a Vatikáni Titkos Levéltár munkatársa. „Akkor ismertem meg őt, amikor elkezdtem dolgozni a levéltárban – mesélte. – Fialat voltam, alig mertem szólni az idősebbekhez. Ha a harmadik emeletre mentem, mindig láttam őt. Ott ült számtalan dokumentum között, talán kicsit féltem is tőle (nevet). Örülök, hogy ismerhettem, komoly tudósnak tartom.”

Nagy Enikő